

Savaşarası Dönemde Türkiye Trakya'sının Askeri Sınır Bölgesine Dönüşümü

Transformation of Thrace into a Military Borderland in the Interwar Period

<https://doi.org/10.52792/tws.1185977>

Gencer ÖZCAN

Araştırma Makalesi

¹ Prof. Dr. – Bilgi Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü.

ORCID: 0000-0002-8334-4671

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Gencer ÖZCAN

Bu makalede geçen görüşler yazarın kendisine aittir, hiçbir kişi ve kurumu bağlamaz.

E-posta/E-mail:

gencer.ozcan@bilgi.edu.tr

Geliş tarihi/Received:

8 Ekim 2022

Revizyon talebi/Revision

Requested:

16 Ekim 2022

Son revizyon /Last revision:

30 Ekim 2022

Kabul tarihi/Accepted:

30 Ekim 2022

Atıf/Citation:

Özcan, Gencer. “Savaşarası Dönemde Türkiye Trakya'sının Askeri Sınır Bölgesine Dönüşümü”. *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, 3, no. 2 (2022): 152-168.

Özet

Trakya'nın savunması otuzlu yılların ortasından başlayarak Türkiye'nin en öncelikli güvenlik sorununa dönüşür. Lozan Barış Antlaşması ile silahlardan arındırılarak “gayri askeri” bir duruma getirilen Trakya'nın savunmasını zorlaştıran sınırlamaları ortadan kaldırmak otuzlu yılların ikinci yarısında Türkiye dış politikasının en önemli önceliği haline gelir. Bu öncelik uyarınca 1933'te Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin değiştirilmesi için Milletler Cemiyeti katında girişimler başlatan Türkiye aynı evrede Trakya'yı askeri sınır bölgesine dönüştürecek kararları uygulamaya koyar. Trakya'nın askeri güvenlik bölgesine dönüşmesi sürecinin bir bütün olarak kavranması için 1934'te Trakya Umumi Müfettişliği'nin kurulması gibi yönetsel önlemler, 1934 İskân Kanunu gibi yasal düzenlemeler, “1934 Trakya Olayları” gibi yetkililerin el altından desteklediği uygulamalar, Çanakkale Savaşlarını anmak için yapılan törenlerin 1934'te ulusal düzeyde düzenlenmesi gibi değişiklik kararları, 1935'te başlayan 1936 ve 1937'de boyutları genişletilerek gerçekleştirilen askeri manevralar gibi olgular göz önünde bulundurulmalıdır. Makale Trakya'nın askeri güvenlik bölgesine dönüştürülmesi sürecini savaş arası döneme özgü güvenlik artırıcı önlemlerin sonucu olarak değerlendirmektedir.

Anahtar sözcükler: Trakya Umumi Müfettişliği, 1934 Trakya Olayları, 1934 İskân Kanunu, Trakya askeri manevraları, Montreux Boğazlar Sözleşmesi

Abstract

Throughout the interwar period, the defense of Thrace remained to be one of the most outstanding security concerns of Turkey. The abolition of the limitations imposed by the Lausanne Peace Treaty, which demilitarized large swathes of territory in Thrace, became Turkey's most urgent foreign policy issue in the latter part of the 30s. Having raised the issue of the revision of the Lausanne Convention on the Straits in 1933, Turkey began to put in effect a number of administrative decisions alongside practices so as to transform Thrace into a military borderland. In order to get a comprehensive picture of the transformation, the measures such as the foundation of the General Inspectorate of Thrace in 1934, decisions to enact the Settlement Law of 1934, and practices to intimidate members of the Jewish community in the area during the summer of 1934, or to upgrade commemorations of the Gallipoli War from local to the national level, the military maneuvers conducted consecutively between 1935 and 1937 need to be taken into consideration. The article attempts to revisit the remilitarization of Thrace in light of security practices distinctive of the interwar era.

Key words: the General Inspectorate of Thrace, the Settlement Law of 1934, the 1934 incidents of Thrace,

GİRİŞ

Trakya'nın savunması erken yıllardan başlayarak Cumhuriyetin dış politikasında önemli sorun olarak görülür. Erken Cumhuriyetin ilk onyılında isyanlar nedeniyle öncelik kazanamayan Trakya'nın savunulması konusu otuzlu yılların ortasından başlayarak Türkiye'nin en önemli güvenlik sorunu olarak tanımlanır. Lozan Boğazlar Sözleşmesi [LBS] ile Marmara Denizinin kuzey kıyılarında geniş bir yörenin silahlardan arındırılarak “gayri askeri” bir duruma getirilmiş olması ve Lozan Barış Antlaşması [LBA] uyarınca Türkiye'nin Yunanistan ve Bulgaristan sınırları boyunca 30 km derinlikte bir alan silahlardan arındırılmış statüsü 1933'ten başlayarak Avrupa'da başlayan bunalımın da etkisiyle Trakya'nın savunulması sorununu öne çıkar. Üç tarafı denizlerle çevrili bir toprak parçasının dördüncü taraftan gelecek saldırılara karşı savunmasını büyük ölçüde zorlaştıran sınırlamaları ortadan kaldırmak ikinci onyılında erken Cumhuriyetin en önemli önceliği haline gelir. 1936 Montreux Sözleşmesi ile ilk aşaması gerçekleştirilen düzenlemeler Bulgaristan ve Yunanistan ile yapılan antlaşmalarla bu sınırlamalar önemli ölçüde kaldırılır. Otuzlu yılların ikinci yarısında ivme kazanan bu sürecin sonunda Trakya dönemin geçerli değişkenleri ile tanımlanmış bir askeri güvenlik bölgesine dönüşür. Bu dönüşüm sürecinde uluslararası alanda yapılan girişimlerin yanı sıra bir dizi yönetsel karar ve uygulamaların da önemli rol oynadığı görülür. 1934'te Trakya Umumi Müfettişliği'nin kurulması gibi yönetsel önlemler, 1934 İskân Kanunu gibi yasal düzenlemeler, “1934 Trakya Olayları” gibi devletin el altından desteklediği uygulamalar, Çanakkale Savaşlarını anmak için yapılan törenlerin 1934'te ulusal düzeyde düzenlenmesi gibi değişiklik kararları, 1935'te başlayan 1936 ve 1937'de boyutları genişletilerek gerçekleştirilen askeri manevralar Trakya'nın askeri güvenlik bölgesine dönüşmesi sürecinin bir bütün olarak kavranması için irdelenmesi gereken gelişmelerdir. Çok katmanlı uygulamaların sonucunda kurgulanmış olması Trakya'nın askeri güvenlik bölgesine dönüştürülmesi sürecinin bütünlüklü bir bakış açısıyla ele alınmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla bu çalışma Trakya'nın bir güvenlik bölgesine dönüşmesi sürecini bir bütün yönleriyle değerlendirme denemesidir.

ASKERİ SINIR BÖLGELERİ

Askeri sınır bölgeleri tarihsel olarak ulus devlet sınırlarının günümüzdeki anlam ve işlevlerini kazanmadan önce egemenlerin etki alanlarını birbirinden ayıran gri bölgeler olarak işlev görür. Bu alanlarda özellikle sınır bölgesini korumak üzere görevlendirilmiş özerk yapılar kurulur. Rus İmparatorluğu topraklarının dört bir yanında oluşturup *okraina* olarak adlandırdığı, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Osmanlı Devleti'ne karşı kurup *kerajina* olarak adlandırdığı sınır bölgeleri imparatorlukların dağılması ile birlikte işlevlerini yitirir.¹ Sovyetler Birliği'nin II. Dünya Savaşı sonrasında Doğu Avrupa'da oluşturduğu tampon devletler zinciri ya da İsveç, Finlandiya ve Avusturya örneklerinde görüldüğü gibi komşu ülkelerin tarafsızlaştırılmasına yönelik uygulamalar söz konusu tarihsel sürekliliğin Soğuk Savaş yıllarına özgü görüntüleridir. İmparatorluk merkezinden uzak sınır bölgelerinin işlevlerini I. Dünya Savaşı sonrasında çokuluslu imparatorlukların dağılmasıyla birlikte sınır boylarında oluşturulan askeri güvenlik bölgeleri üstlenir. İki savaş arası dönemde müstahkem mevkiilerle güçlendirilmiş güvenlik bölgelerinin oluşturulması genel bir uygulamaya dönüşür. Yenilen devletlerin stratejik açıdan önemli bölgelerinin

¹ Alexander Petukhov, ve Tatyana Kozhina. “The Problem of Administration of the Borderlands of the Russian Empire at the Turn of the 19-20th Centuries in the Teaching of Historical and Legal Disciplines.” *International e-Journal of Advances in Social Sciences*, 5/15 (2019), 1434-38.

silahtan/askerden arındırılması uygulaması da iki savaş arası dönemin güvenlik anlayışının uygulamalarından birisidir. Bu çerçevede Boğazlar bölgesi olarak adlandırılan geniş bir bölgenin LBS ile “gayri askerileştirilmesi” bu uygulamaların en bilinen örneklerinden birisidir. Bu uygulama, Balkan Savaşları sonunda Avrupa'daki topraklarının büyük bir bölümünü, dolayısıyla başkentinin savunma derinliğini yitiren Osmanlı Devleti açısından Trakya'yı daha da önemli hale getirir.

Savunma derinliğini yitirmiş başkent sorunu daha Balkan Savaşları öncesinde gündeme gelip tartışılmış bir konudur. Uzun yıllar Osmanlı Ordusunda görev yapan ünlü Prusyalı General Freiherr Von Der Goltz, 1877-1878 Savaşı sırasında Rus Ordusunun Yeşilköy'e kadar ilerlemesine dikkat çekerek, 1897'de başkent İstanbul'dan taşınmasını önerir. Goltz'a göre başkent “Türkçe ile Arapçanın sınırı üzerinde bir yere, mesela Konya'ya veya Kayseri'ye hatta belki de daha güneye bir yere” taşınmalıdır.² Balkan Savaşlarından sonra bu önerisini gözden geçiren Goltz Osmanlı Devleti'nin bir Türk-Arap devletine dönüşeceği öngörüsüne dayanarak bu kez başkent Şam ya da Halep'e taşınması gerektiğini ileri sürer.³ Goltz önerisinin askeri gerekçelerini 1913'te *Neue Freie Presse*'te yayınladığı bir makalede Trakya ve Kafkasya'nın Osmanlı Devleti'nin savunması gereken iki sınırı olarak tanımlar: “Trakya maalesef savunmaya hiç elverişli değildir. Yalnız, yanlardan korunabilir. İstanbul'u karadan ve denizden savunmak için ise buraya çok büyük sayıda asker yığmak gerekir ki bu doğal bir yığınak olmaz.”⁴ Goltz'un önerileri çeşitli tepkilere yol açar.⁵ Goltz'un önerisini benimseyenler arasında bulunan Ahmet Ferit Tek *İfham*'da yazdığı “Kostantiniye'den Osmaniye'ye” başlıklı yazısında “hudut bu kadar yaklaştıktan sonra İstanbul'da rahat oturmanın imkânı yoktur” diyerek başkent güneye, yeni kurulan Osmaniye'ye taşınması gerektiğini savunur.

“Payitahtın İstanbul gibi bir şehirden uzaklaştırılması güç bir meseledir. Hisse, ananeye aykırı bir teşebbüs, fakat ne yapalım? Eğer bu nakil millet ve memleket selameti için lüzumlu ise. Payitahtın vatanın merkezine milletin kalbine kurulması, yerleşmesi lazımdır. Payitaht bir devletin başı demektir. Düşmana baş uzatılmaz, baş saklanır, kollarla ayak onu müdafaa eder. Hudut bu kadar yaklaştıktan sonra İstanbul'da rahat oturmanın imkânı yoktur; idare merkezi bu gibi tehlikelerden masum olmak icap eder. Şimdiye kadar İstanbul'da tehlike yalnız Boğazlar cihetinden idi. Şimdi buna bir de karadan bir tehdit ilave olundu. Üç taraftan tehlikeye maruz bir noktada payitaht kurulamaz...”⁶

Trakya'nın başkent için gereken savunma derinliğinden yoksun olması sorununu Cumhuriyet yönetimi başkenti Ankara'ya taşıyarak çözer. Bununla birlikte Boğazların gayri-askeri statüsünün sürmesi ve İstanbul'un konumu Trakya'nın önemini sürdürmesine neden olur.

LBA ÖNCESİNDE TRAKYA SINIRLARI

² Cihan Kalem, “Başkentin İstanbul'dan Ankara'ya Taşınması Süreci: İç ve Dış Tepkiler, 1919-1930”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), 10.

³ Goltz, Paşa von der. *Genç Türkiye'nin Hezîmeti İmkân ve İtilası*. (İstanbul: Cemiyet Kütüphanesi, 1332/1916), 66.

⁴ Goltz, Freiherr von der, “Barış Sonrası Türkiye”, *Neue Freie Presse*, 18 Mayıs 1913'ten aktaran Ufuk Erdem, “İngiltere'nin Yeni Başkent Ankara'yı Kabullemesi (emeyi)şi ve İngiliz Büyükelçilik Binasının İnşası”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6/5 (2017): 2195-6.

⁵ Yunus Gökcalp Durmuşoğlu, “Ankara'nın Yeni Başkent Olarak Seçilmesi Fikrinin Ortaya Çıkışı”. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 125/247, (2020): 306.

⁶ Sabahattin Selek, *Millî Mücadele-II, İstiklal Harbi*, (İstanbul: İstanbul Matbaası, 1965) s. 177-178'den aktaran Kalem, “Başkentin İstanbul'dan Ankara'ya Taşınması Süreci”, 10.

13 Haziran 1878'de 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sonrasında imzalanan *Berlin Antlaşması* ile Trakya'da Bulgaristan sınırının oluşum süreci başlar. Bu savaş ile özerkliğini kazanan Bulgaristan 1908'de bağımsızlığını ilan eder. Böylelikle Trakya'nın Bulgaristan yönündeki sınırı çizilmiş olur. Bulgaristan Balkan Savaşları sonrasında günümüzde Yunanistan sınırları içinde bulunan Batı Trakya'yı işgal ettiğinde, Osmanlı Devleti için "iç" bölge olan Trakya artık bütünüyle bir "uç" bölgeye dönüşür. Öte yandan Bulgaristan'ın Batı Trakya üzerinden Ege Denizi'ne "mahreci" ile birlikte Trakya "garbî" ve "şarkî" olarak ikiye bölünmüş olur. Bölgeye ilişkin bir tanımla Batı Trakya'da 25 Nisan 1922'de kurulan *Garbî Trakya Müdafai Hukuk Cemiyeti*'nin nizamnamesinde karşılaşılır. Bu nizamnameye göre, cemiyetin sorumluluk bölgesinin sınırları, "doğuda Meriç, batı'da *Ustruma*, kuzeyde 1912 Balkan Harbinden evvelki Türk Bulgar hududu, güneyde Ege Deniziyle çevrili bölge" olarak belirtilir.⁷ Böylelikle yüzyıllar boyunca Balkan Yarımadasının güney kesimini oluşturan Trakya'da yaşayan insanlar, daha XX. Yüzyılın ilk çeyreği dolmadan üç ayrı devlet egemenliği altında yaşamak durumunda kalırlar.

Trakya'nın günümüzdeki sınırları Balkan Savaşları sonrasında Bulgaristan ve Yunanistan ile imzalanan iki anlaşma ile kesinlik kazanır. 10 Ağustos 1913'te imzalanan Bükreş Antlaşması ile Bulgaristan'a *Portolago* ile *Dedeağaç* arasında uzanan bir koridordan Ege Denizine çıkış hakkı edinir. Yunanistan ise anlaşmayla Trakya'nın Selanik'e kadar olan bölümünü ele geçirir. Türkiye ile Bulgaristan arasındaki sınır ise Balkan Savaşlarından sonra imzalanan 29 Eylül 1913 *İstanbul Antlaşması* ile tarafından çizilir. Antlaşma bir yandan Türkiye ve Bulgaristan arasındaki sınırı kayıt altına alırken, öte yandan iki ülke arasında ahali değişiminin yapılmasını da öngörür. Bu anlaşma uyarınca, "Kırklareli ve Edirne vilayetlerindeki Bulgar köylerinin Bulgaristan'a terk olunan Trakya arazisinden ana vatana tehcir edilmiş, Türkler tarafından işgal olmasına mebni [dayanarak], onların Bulgaristan'da terk ettikleri emlakın Türkiye'den giden Bulgarlara verilmesi", "bütün müşterek hudut boyunca 15 kilometrelik bir mıntika dâhilinde emlakın ihtiyari olarak mütekebilin mübadelesinde ittifak [karşılıklı olarak değiştirilmesi konusunda uzlaşma]" edilir.⁸ Gelgelelim daha antlaşmanın üzerinden iki yıl bile geçmeden, Bulgaristan Almanya'nın yanında savaşa girmek için Trakya sınırlarının değiştirilmesini ister. 1915'te Mütteliklerin Çanakkale'de uğradıkları yenilgiden sonra Merkez Devletlerinin savaşı kazanacağını varsayarak savaşa katılmak için ileri sürdüğü koşulları hafifleten Bulgaristan, 16 Eylül 1915 *Sofya Antlaşması* ile Türkiye'nin toprakları üzerinden ödünlenir. Trakya sınırlarında Bulgaristan lehine yapılan değişikliklerle Edirne'nin batısında yer alan *Dimetoka* ve çevresi Bulgaristan'a terk edilir.

Bu sınır değişikliğini saptayacak komisyonda İsmet İnönü'nün görevlendirilmesi ilgi çekici bir rastlantıdır İnönü'nün bu değişikliğe ilişkin anlatısı sınırların nasıl oluştuğunu ortaya koyan ayrıntılar içerir.

Ben o zaman Genelkurmayda Harekât Şubesi Müdürü idim. Bulgarlarla yapılan yeni hudut anlaşmasını bana emrivaki olarak gösterdiler. Çok müteessir olmuştum. Teessürümü Enver Paşa'ya da söyledim. Enver Paşa bana bir gün Alman Generali von Falkenhayn'dan alınan bir telgrafı gösterdi. Herhalde Bulgarları bizim tarafımıza çekebilmek için fedakârlığa sevk edilmemizden şikâyetle bulunmuş, hükümetçe bir ıstırap ifade edilmiş olacak ki, Falkenhayn, Enver Paşa'ya telgraf çekiyor, merak etmeyin dünyanın istikbalde ne şekilde olacağını muzaffer olanlar tayin

⁷ Tefvik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli Mücadele*, I. Cilt. (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992). 141

⁸ Necmi İnal, "Türkiye Cumhuriyeti Trakya Kara Sınırları," (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2007), 66-7

edeceklerdir, diyordu. Enver Paşa teselli etmek için bana bu telgrafı g6stermişti. Falkenhayn yazdığı telgrafla, eğer harbi bizim taraf kazanırsa, Bulgarlara verilmiş olanların tekrar alınacağı 6midinin muhafaza edildiğini s6ylemek istiyordu.⁹

T6rkiye ile Yunanistan arasındaki Trakya sınırlarının oluşum s6recinde farklı bir izlikle karşılaşılır. Savaş sonrasında m6ttefikler adına Fransa'nın denetiminde 6zel bir stat6 altına konulan Batı Trakya 27 Mayıs 1920'de Yunanistan tarafından işgal edilir. B6ylelikle, 3 Mart 1878 *Ayastefanos Antlaşması* ile 13 Temmuz 1878 *Berlin Antlaşması* arasındaki kısa d6nem bir yana bırakılacak olursa, 1364'ten başlayarak 500 yılı aşkın bir s6re kesintisiz olarak Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında kalan Batı Trakya ilk kez bir başka devletin egemenliği altına girmiş olur. Yunan işgali, iki ay sonra 25 Temmuz 1920'de Doğu Trakya'ya doğru genişler.¹⁰ Yunan ordusu, Kurtuluş Savaşı'nda uğradığı yenilgiden sonra 30 Ekim 1922'de çatışmaları sonlandıran *Mudanya M6tarekesi* uyarınca, 1914'te sınır olarak kabul edilen Meriç nehrinin batısına, Batı Trakya'ya çekilir. Meriç'i temel alan T6rkiye Yunanistan sınırı son olarak LBA ile onaylanarak g6n6m6zdeki biçimini kazanır.¹¹

Bu geçiş s6recinde T6rkiye'den Trakya'ya nasıl bakıldığı konusuna açıklık kazandırabilmek için ele alınması gereken belgelerden birisi de *Misak-ı Milli*'dir. *Misak-ı Milli*'nin I. D6nya Savaşı sonrasında imzalanan *Mondros M6tarekesi* sırasında oluşan fiili sınırları temel alan ifadelerinden yola çıkarak, *Meclis-i Mebusan* ve sonrasında BMM'nin Trakya sınırlarının 1914'te saptandığı biçimiyle korunmasını istediği s6ylenebilir. BMM H6k6meti tarafından Lozan delegasyonuna verilen talimatta Batı Trakya sınırları sorunu, g6r6şmelerin kesilmesini gerektirecek nedenler arasında yoktur. “1914 sınırının elde edilmesine çalışılacak” biçimindeki talimata karşılık, *Misak-ı Milli*'de bulunan Batı Trakya'da halkoyu yapılacak ifadesine g6nderme yapılmaz.¹² Buna karşılık, *Misak-ı Milli*'nin Batı Trakya'nın geleceğine ilişkin halkoyuna gidilmesini 6ng6ren maddesi, BMM'nde LBA konusundaki tartışmalarda muhalif grup tarafından ısrarla g6ndemde tutulur. Batı Trakya konusunda Mustafa Kemal ve arkadaşlarının oluşturduğu Birinci Grup zaten kaybedilmiş toprak parçaları için ısrar ederek barış olasılığının s6r6ncemede bırakılmaması gerektiği d6ř6ncesini savunur. Lozan'da g6r6şmelerin kesildiği d6nemde BMM'de yapılan tartışmalar sırasında Mustafa Kemal'in, *Misak-ı Milli*'nin toprak konularında kesin sınırlamalar getiren bir belge gibi okunmaması gerektiğine ilişkin s6zleri, BMM H6k6metinin sınır sorunlarına, dolayısıyla da Trakya sınırlarına ilişkin bakış açısını ortaya koyar. “Efendiler, arazi meselesi ve hudud meselesi Misâk-ı Milli'nin, malûm-ı âliniz, birinci maddesinin daire-i şumûlindedir. *Misâk-ı Milli* řu hat bu hat diye hiçbir vakitte hudud çizmemiştir. O hududu çizen şey, milletim menfaati ve Heyet-i Celilenin isabet-i nazarıdır. Yoksa, bu haritası mevcut bir hudud yokdur. Bunun için de yapılmış olan işlerde veya yapılması teklif olunan işlerde hiçbir vakitte buna tearuz edilmemiştir. Bilakis riayet edilmiştir.”¹³ Lozan Konferansı sırasında, Mustafa Kemal tarafından 16-17 Ocak 1923'te İstanbul'dan gelen

⁹ İsmet İn6n6, *Hatıralar* 2. Kitap. (Ankara: Bilgi, 1987), 67.

¹⁰ Hikmet 6ks6z, “The Reasons for Immigration from Western Thrace to Turkey (1923-1950).” *Turkish Review of Balkan Studies*, 9, (2004): 249.

¹¹ İsmail Soysal, *T6rkiye'nin Siyasal Andlaşmaları* (I. Cilt 1920-1945). (Ankara: T6rk Tarih Kurumu, 2000), 73.

¹² Baskın Oran, “Lozan Barış Antlaşması”, Baskın Oran, *T6rk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bug6ne Olgular, Belgeler, Yorumlar, (1919-1980)* (İstanbul: İletifim, 2008), 217-8.

¹³ Aktaran, Mustafa Budak. *Misâk-ı Milli'den Lozan'a: İdealden Gerçeğe T6rk Dış Politikası*, 5. Basım, (İstanbul, K6re, 2014), 388. Tartışmalar sırasında h6k6mete y6nelik eleştiriler karşısında sınırlenen Mustafa Kemal'in *Misâk-ı Milli* metninin yazımına katkıda bulunanlar arasında İzmit Milletvekili Sırrı Bey'e, “Keşke [*Misâk-ı Milli*yi] yazmaya idiniz. Başımıza çok belâ koydunuz. Yani bug6n kat'iyeti ihlâl eden s6zlerden başka bir şey yapmadınız” diyerek ıkışır. Ibid., 390.

gazetecilere bilgi vermek üzere İzmit'te düzenlenen basın toplantısında yapılan açıklamalar bu anlayışı açığa vurur. Bu açıklamalarda, Mustafa Kemal, Anavatanın selâmeti bakımından, Batı Trakya'dan “sarfi nazar” edilerek Yunanistan'a bırakılması” gerektiğini belirtir. Mustafa Kemal'in bu toplantı sırasında söyledikleri yeni devletin göç politikasının anahatlarını ortaya koyar: “[A]ynı zamanda hudud-u milliye haricinde kalan aynı ırk ve harstan olan anasını da getirmek ve onları da müreffeh bir halde yaşatarak nüfusumuzu tezyid etmek [çoğaltmak] lazımdır ki buna da tevessül olunacaktır. Eğer Rusya'dan getirmek mümkün olursa oradan da getireceğiz. Fakat bence Makedonya'dan ve Garbî Trakya'dan kâmilten Türkleri buraya nakletmek lazımdır.”¹⁴

Trakya sınırlarıyla ilgilenen üç ülke olarak, Bulgaristan, Yunanistan ve Türkiye, sınırın nereden geçtiği sorusu kadar, sınırların ötesinde kalan toprakların geleceği ve konumu gibi konularla da yakından ilgilenir. Kaldı ki Batı Trakya'nın Balkan Savaşları sırasında değişen konumuna bakıldığında bu durumun doğal olduğu açıktır. Lozan Konferansı sırasında “Şarkî Trakya hudutları”, gerek daha önce Balkan Savaşları sırasında çizildiği için, gerekse Mudanya Mütarekesi sırasında, Yunan Ordusunun çekilme hattı olarak Meriç nehrine gönderme yapılması nedeniyle, büyük bir anlaşmazlığa konu olmaz. Dolayısıyla, Meriç'in Türkiye-Yunanistan sınırı olarak saptanması konusunda uzlaşmaya Mudanya Mütarekesi'nde, hatta mütareke konusunda yapılan ön görüşmeler sırasında ulaşıldığı söylenebilir. İtilaf Devletlerinin TBMM Hükümetine gönderdikleri 23 Temmuz 1922 tarihli notada Trakya sınırlarına doğrudan bir gönderme vardır. Notada, “Üç hükümet-i müttefikanın muvakkatan [geçici olarak] bitaraf ilan ettikleri mıntıkaya Ankara Hükümeti ordusunu göndermemek şartıyla Türkiye'nin Meriç'e ve Edirne'ye kadar Trakya'yı işgal etmek hakkındaki arzusunu müsait bir surette telakki etmekte olduklarının beyanı için intihazı fırsat eylerler [fırsat bilirler]” diyerek Meriç sınırının “Türkiye'ye itasına [verilmesine] kemali memnuniyetle müzaheret edeceklerini [yardımcı]” bildirirler.¹⁵ *Mudanya Mütarekesi* için yapılan görüşmelere ve bizzat anlaşma metnine bakıldığında temel tartışma konusunun Yunan işgalinin sonlandırılmasından sonra Şarkî Trakya'da yönetimin BMM Hükümetinin denetimine nasıl terk edileceği konusu etrafında yoğunlaştığı görülür. Bu sorunlar konusunda uzlaşmaya varılması üzerine imzalanan mütareke anlaşmasının önemli bir bölümü Batı Trakya'da yönetimin BMM Hükümetine devredilmesinde izlenecek yola ayrılır.

Dolayısıyla, Balkan Savaşları ile ortaya çıkan sınırların değiştirilmesine yönelik sınamalar sonuçsuz kalırken, başta LBA olmak üzere yapılan düzenlemelerin esas olarak Balkan Savaşları ile ortaya çıkan statükoyu korumaya dönük olduğu söylenebilir. Bu gelişmeler sonucunda 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı ile başlayıp aralıklarla 1913'e kadar süren savaşlar sonucunda çizilen Trakya sınırları, LBA sonrasında sınırladığı bölgeye yeni işlevler yükleyerek Trakya'yı askeri sınır bölgesi olarak yeni bir yaşam döngüsüne sokar. Bu evrede olup bitenlerin ayrıntısına girmeden önce LBA'nın bir yandan sınırlarını çizdiği Türkiye'ye yeni bir uluslararası öznellik tanıırken, bir yandan da yeni öznenin benimseyeceği yurttaşlık anlayışı, hukuk sistemi, siyasal rejimi, ekonomi ve dış ticaret rejimi gibi özelliklerini de tanımlar. Sözgelimi, MBA'nın “Azınlıkların Korunması” başlığı altında getirdiği düzenlemelerle yeni devletin benimsediği yurttaşlık anlayışını tanımlarken, *Mübadele*

¹⁴ Gencer Özcan, “Türk Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim: Balkanlar Örneği” içinde Kemâli Saybaşı ve Gencer Özcan, *Yeni Balkanlar Eski Sorunlar*. (İstanbul: Bağlam, 1997), 209-10

¹⁵ İnönü, *Hatıralar*, 22.

Sözleşmesi [MS] doğrudan doğruya Türkiye'nin nüfus bileşimini değiştirir. MS Türkiye ile Yunanistan arasında, din temelinde tanımlanmış geniş toplumsal kesimlerin zorunlu olarak değişimini öngörür.

LBA ve MS her üç ülkenin sınırları içinde kalan Trakya'nın demografisini değiştirirken Türkiye Trakyası üzerinde farklı sonuçlar yaratır. Bulgaristan ve Yunanistan için “uç” bölge olan Trakya Türkiye için İstanbul'a yakınlığı ve Boğazlara bitişik konumu nedeniyle özel önlemler alınarak korunması gereken bir askeri sınır bölgesine dönüştürülür.

LOZAN SONRASINDA TRAKYA

Trakya sınırlarının 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ile başlayan, Balkan Savaşları ile biçimlenen oluşum süreci LBA ile yeni bir evreye girer. LBA'nın Trakya Sınırına İlişkin Sözleşmesi ile Türkiye'nin Bulgaristan ve Yunanistan ile sınırlarının iki yakasında, 30 km derinliğindeki sınır bölgesi güven artırıcı bir önlem olarak askersizleştirilir [*demilitarization*]. LBS Sözleşmesi uyarınca İstanbul ve Çanakkale Boğazlarına bitişik kıyıların da askersizleştirildiği göz önünde bulundurulduğunda, Trakya'da geniş bir toprak şeridinin askerden arındırıldığı söylenebilir. LBA iki ülkede yaşamakta olan milyonlarca insanı, uzak coğrafyalara taşınmak zorunda bırakırken, Batı Trakya'da yaşayan Müslüman nüfusu değişimden ayrı tutarak yaşadıkları yerlerde kalmasını öngörür. MS'nin İstanbul'da kalacak Ortodoks nüfusa karşılık Batı Trakya'da yaşayan Müslümanların değişim dışında tutması Türkiye'nin Trakya'nın savunulmasına yönelik bir önlemdir. Benzer bir biçimde Türkiye bir yandan Balkanlardan gelen göçmenleri bölgeye yerleştirmeye çalışırken, öte yandan Batı Trakya ve Bulgaristan'ın Türkiye sınırına yakın yörelerinden göçü engellemeye çalışır.¹⁶

Trakya'nın paylaşımı konusunda üç egemen devletin uzlaşısı sonrasında “yanlış” yakasında kalanların, “doğru” yakaya aktarılmasına ya da “doğru” yakada tutulmasına dönük, gönüllü/zorunlu mübadele, tehcir, göç yasağı vb. uygulamalar kalıcılaşır. Sınırların pekişmesine yer adlarının değiştirilmesi de eşlik eder.¹⁷ Yer adlarının toprak taleplerine dayanak oluşturacak kanıtlar olmaktan çıkarılması için özel bir çaba harcanır. Yeni yer adlarının mekanla egemen arasında yeniden kurulan ilişkiyi yansıtması beklenir. Bu uygulamaları bir bütün olarak döneme özgü güvenlik artırıcı önlemler olarak tanımlamak mümkündür. Böylelikle, Türkiye sınırın öte yakasında yarattığı tampon bölgede kendisine dost bildiği nüfus unsurlarını tutarak bir savaş durumunda sınırın ileriden savunulmasını kolaylaştıracak bir derinlik yaratmaya çalışırken, bir yandan da Doğu Trakya'da güvenilir unsurlardan oluşan bir nüfus bileşimi oluşturmaya koyulur. Böylelikle sınırlar artık insanları bazen yerlerinden etmeye, bazen yerlerinde tutmaya dönük devlet pratiklerinin somut ifadesi ve gerekçesi olarak işlev görür. Sınır bölgeleri için alınan özel önlemler arasında bu bölgelerde yaşayanların “güvenilir” insanlar olması istenir.

Alınan bütün önlemlere karşın, Trakya üzerinden gelecek bir saldırının nasıl durdurulacağı, başka bir deyişle İstanbul'un nasıl savunulacağı sorusu otuzlu yılların güvenlik politikalarına yön veren endişelerin başında gelir. Otuzların Ankara'sında yöneticilerin kafasında Balkan Savaşlarında düşman ordularının İstanbul önlerine kadar ulaştığı günlerin anıları canlılığını korumaktadır. Bu

¹⁶ Öksüz, “The Reasons for Immigration from Western Thrace to Turkey”, 258.

¹⁷ Gencer Özcan ve Mehmet Hacısalihioğlu, “Balkanlarda Yer İsimlerini Değiştirme Siyaseti: Avusturya, Yunanistan ve Türkiye Örnekleri”, Zeynep İskefiyeli, M. Bilal Çelik, ve Serkan Yazıcı, eds., *Türk Tarihinde Balkanlar* C.II. (Adapazarı: Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 2013), 1327-1355.

yıllarda yazdığı anılarında Rıza Nur Trakya'nın artık bir “uç beyliği” gibi değerlendirilmesi gerektiğini belirtir. Rıza Nur'a göre, Trakya, İstanbul'un savunulması için kurulması gereken bir askeri bölge, kendi deyişle, “İstanbul'un örtü mıntıkası” olarak görülmelidir.

Zavallı Edirne ve Trakya âdeta bizden gitmeye mahkûmdur. Bu sebeple ben oraya mübadele ile gelen muhacirleri bile yerleştirmek taraftarı değildim. Şimdi orası bizim eskilerin ‘uç’ dedikleri şeylerdendir. Ve uç rejimine tabi olmuştur. Oraya para sarf etmek, ahali yerleştirmek boştur, hatadır. Lozan'dan sonra bu fikri takip ettiğimden, Edirne mebusları aleyhime kıyam ettiler. Onlara hususî surette: ‘Elimizden gitmese bile daima harp sahası olacaktır. Ahali kırılacak, yapılan imâr yıkılacaktır’ dedim. Dinletemedim. Tabii yurt sevgisiyle mütehasıs idiler. Hakları var, ama politika his ile idare edilmez ki. Şimdi Trakya'da fabrika gibi inşaat yapıyorlar. Paralara yazık. Bu arazi İstanbul'un örtü mıntıkası ve harp meydanıdır. Bizden gitmese bile harbin darbeleriyle ezilmeye mahkûmdur. Türkiye için harp zuhurunda Trakya'ya lüzumu kadar asker geçirmek bile tehlikelidir. Boğazlar düşerse bu orduyu geri alıp Anadolu'ya geçirmek mümkün olamaz. Devletin ordusu elinden gider. Bu da Anadolu'nun istilasına sebep olur.¹⁸

Trakya'ya yönelik bu bakış açısı kimi kanaat önderlerince de paylaşılır. Ebüziyya Zade, 1934'te *Zaman*'daki köşesinde “son asır zarfında .. dört defa istilâ felaketi gören” Trakya'yı “Türk vatanının en tehlikeli aksamı” olarak tanımladıktan sonra “Böyle daima ateş altında bulunan bir vatan parçasında yerleşmek, tavattun etmek [yerleşmek], orayı ferdî çalışmalarla imar eylemek kolay bir şey midir, hatta mümkün müdür” diye sorar.¹⁹

Trakya'nın Türkiye güvenlik ve dış politikasının gündeminde önem kazanması ve bu doğrultuda askeri sınır bölgesine dönüşmesi otuzların ikinci yarısına rastlar. Kaldı ki Doğu/Güneydoğu Anadolu'da Kürt isyanları ile baş etmeye çalışan Cumhuriyet yöneticilerinin bu evrede Trakya ile yakından ilgilenmek için fırsat bulabildikleri de söylenemez. Siyasal rejimin pekişmesinden sonra Ankara, Trakya'ya yeni bir anlayış ile yaklaşmaya başlar. Bu anlayış uyarınca askersizleştirme vb. edilgen yöntemler yerine, Trakya'nın savunması için etkin önlemlere başvurulur. LBA'nın Boğazlar ve Trakya için öngördüğü düzenin değişmesi için girişimler bu evrede yoğunlaşır. Burada aynı yıllarda Avrupa'da savaş sonrasında kurulan düzeni sorgulayan değişim isteklerinin gündeme getirildiği ve bütün kıtada yaygınlık kazandığı anımsatılabilir.

Trakya'nın askeri güvenlik bölgesine dönüştürülmesi süreci 1933 başlarında Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın LBS'ni gözden geçirilerek Boğazlar bölgesinin askerden arındırılmış statüsünün değiştirilmesi konusundaki isteğini Cenevre'de Milletler Cemiyeti'ne ilemesiyle başlar. Başvuru ile birlikte basında Boğazların Trakya ve İstanbul'un emniyeti bakımından önemini vurgulayan yazılar yayınlanmaya başlar. Bu konu üzerinde en çok duran yazarlardan birisi Abidin Daver'dir. “Trakya'nın Ehemmiyeti” başlıklı yazısında “Asya'dan gelen Türklüğü Asya'ya atmak fikrini” takip edenlerin Trakya'nın savunmasız kalmasından yana olduklarını belirtir:

Türkiye'yi, bir ayağının yalnız ucile bir derenin kenarına basmış, ve bütün vücudu arkaya doğru eğilmiş olduğu halde derenin öte tarafında kalmış bir adam vaziyetinde bulundurmak istiyorlar. Dere, Boğazlar, derenin karşı tarafı Trakya ve öteki tarafı da Anadoludur. Boğazların

¹⁸ Joseph C. Grew, *Lozan Barış Konferansının Perde Arkası (1922-1923)*. (İstanbul: Örgün, 2003), 94-5.

¹⁹ Ebüziyya Zade, “Biraz da Trakyalıları Düşünsek!”. *Zaman*, 13 Temmuz 1934'ten aktaran Bali, *1934 Trakya Olayları*, 24.

topsuz t6feksiz bırakılması bu derenin karşı tarafındaki ayağımızın altına konulmuş bir karpuz kabuğudur.”²⁰

T6rkiye, 1934 Balkan Paktı'nın imzalanmasına 6nc6l6k ederek b6lge 6lkelerine verdiği g6ven duygusundan da yararlanarak, uluslararası ortamlarda LBS'nin Marmara kıyılarını askersizleştiren maddelerinin değiştirilmesi için girişimlere başlaması da bu d6neme rastlar. Otuzlu yılların ikinci yarısında Trakya'nın bir askeri sınır b6lgesine d6n6ş6m s6reci LBS'nin değiştirilmesine y6nelik girişimlerle eş zamanlı denebilecek 6l6de yakın zaman diliminde başlatılan d6zenleme ve uygulamalarla birlikte ivme kazanır. Bu girişimlerin başında *Trakya Um6m6 M6fettişliği*'nin kurulması gelir.

19 şubat 1934'te “Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Çanakkale mıntıklarında nâfia ve iskân işlerinin esaslı bir surette tanzim ve idaresi” için oluşturulan *Trakya Um6m6 M6fettişliği* b6lgeye y6nelik d6zenlemelerin başlangıcı olarak ele alınabilir. M6fettişliğin kurulmasından sonra Atat6rk'6n yakın çevresinden İbrahim Tali 6ng6ren 18 Mart 1934'te ilk m6fettiş olarak atanır. 6ng6ren 22 Nisan 1934'te 33 g6n s6rececek bir b6lge gezisine çıkar. 6ng6ren gezi izlenimlerin rapor biçiminde İçişleri Bakanlığı'na sunar. 6ng6ren'in 19 Haziran 1934 tarihli raporu²¹ “yabancı memleketler hesabına casusluk yapabilecekleri” gerekçesini 6ne s6rerek açıkça Trakya'da yaşayan Yahudileri hedef g6sterir.²² 6ng6ren'in s6zleriyle, Umum6 M6fettişlik'in amacı “T6rkiye'nin hiç bir yerinde g6r6lmeyen bir m6stevililikle [istilacılıkla] ticaret yollarını ve taahh6t [ihale] kapularını tek cepheli bir birlikle monopol halinde ellerinde bulunduran yahudilerin salgın ve yaygın vaziyetleri siyas6 ve iktisad6 mahzurlar noktasından tahdit ve Trakya bu yabancı ve sinsi gemirmeden azat e[tmek]” olarak tanımlanır.²³

21 Haziran 1934'te Çanakkale'de başlayan ve g6venlik g6lerinin kayıtsızlıkla karşıladığı saldırılar Yahudi cemaatin b6y6k bir b6l6m6n6n Çanakkale'yi terk etmesine yol açar. Saldırılar Edirne ve Kırklareli'ne yayıldığında binlerce Yahudi İstanbul'a g6 etmek zorunda kalır.²⁴ Trakya Olayları sonrasında Başbakan İsmet İn6n6'n6n emri 6zerine İçişleri Bakanı ř6kr6 Kaya ile birlikte Edirne'ye gelen 6ng6ren 14 Temmuz 1934'te yaptığı açıklamada olup bitenlere “fena ruhların amil olduğuna” işaret ettikten sonra sadece bir kaç ay 6nce yaptığı gezi sonrasında kaleme aldığı raporda s6yledikleriyle çelişen ifadeler kullanarak, “Ortada bir yahudi meselesi ne vardır ne de olabilir” der.²⁵ Murat Burgaç M6fettişliğin Trakya Olayları ile ilişkisinin olmadığı d6ř6ncesindedir. Ancak Burgaç 6ng6ren'in raporunda değindiği Yahudi karşıtı ifadeleri 6nemsemez. Uzun bir dipnotta yaptığı tartışmada 6ng6ren'in Yahudiler hakkında yazdığı ayrımcı ifadeleri “Yahudi karşıtlığı olarak nitelendirilebilecek ifadeler” diyerek k66mser.²⁶ M6fettişliğin kurulması ile olaylar arasındaki zamansal yakınlığın tek başına olayların M6fettişlik tarafından tasarlandığını kanıtlamayacağı açıktır. Buna karşılık, olayların 6ncesinde gerçekleşen gelişmeler tesad6fler zinciri olarak g6r6lemez. Olaylar 6ncesinde Trakya'da yaratılan Yahudi karşıtlığı havası ile 6ng6ren'in raporundaki koyu Yahudi karşıtlığı birbiriyle uyumlu olgulardır. Ayrıca otuzların zeitgeist'i da bu t6rden tutumların

²⁰ Abidin Daver. *Cumhuriyet*, 28 Haziran 1934'ten aktaran Bali, *1934 Trakya Olayları*, 36.

²¹ Bali, *1934 Trakya Olayları*, 387-472.

²² Ibid., 389, 396, 400-1.

²³ “Trakya Umum6 M6fettişliği”nden aktaran Bali, *1934 Trakya Olayları*, 436.

²⁴ Bali, *1934 Trakya Olayları*, 121-244.

²⁵ *Cumhuriyet*, 9 Temmuz 1934'ten aktaran, Murat Burgaç “Trakya Umum M6fettişliği”, (Doktora Tezi, Eskişehir, 2010).

²⁶ Ibid., 321, 1419 no'lu dipnot.

benimsenmesini kolaylaştıran bir etki yaratmaktadır. Bu konuda Yüzbaşı Hüseyin Rahmi'nin, 1930'da *Askeri Mecmu*'da barış zamanında casusluk tehdidine karşı alınacak önlemleri irdeleyen yazısı örnek gösterilebilir. Hüseyin Rahmi özellikle sınır bölgelerinde yaşayanlara karşı dikkatli olunmasını önerir: “Ecnebi dil muallimleriyle doktorlar ise, yalnız resmi vazifelerinin verdikleri temas ve imkânından dolayı değil, hususi müşterileri arasında tesadüf edebilecekleri kimselerle temasları dolayısıyla tehlikeli ajanlardır. (...) İktisadi hayatları, komşu devletlerin bitişik iktisat mıntıklarına bağlı olan hudut civarı memleketlerin halkına, bunlardan bilhassa ticaretle meşgul olanlara şüpheli bakmak lâzımdır.”²⁷

Doğrudan Trakya ile ilgili olmasa da bölgeyi ilgilendiren sonuçları bakımından bir başka önemli gelişme de 16 Haziran 1934 tarihli *İşkân Kanunu*'dur. Kanun uyarınca “Türkiye’de Türk kültürüne bağlılık dolayısıyla nüfus oturuş ve yayılışının” düzeltilmesi öngörülür. Kanunun 11. maddesi ise, “Türk dilini, kültürünü ve ülküsünü özümsemeyenler” için başka önlemlerin alınması gerektiğine işaret eder. Yasa Balkanlardan gelen göçmenlerin başta Trakya olmak üzere Türkiye’nin çeşitli bölgelerine yerleştirilirken uyulacak ilkeleri ortaya koymanın ötesinde, “casuslukları sezilenleri sınır boylarından uzaklaştır[ılması]” gibi askeri güvenlik bölgesi olarak tasarlanan Trakya’yı da ilgilendiren özel önlemler içerir. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, TBMM’de İşkân Kanunu ile ilgili olarak yaptığı bir konuşmada, devletin Trakya’ya yönelik bakış açısını şöyle özetler: “Malumu ihsanınızdır ki Trakya; bu vatanın Türk kanı ile en mebzul [çok miktarda] olarak yoğrulmuş aziz bir parçasıdır. Trakya; Türk medeniyetini kurunu vusta [ortaçağ] karanlıklarında Avrupa’ya götüren, inkişafımızın köprübaşı olmuştur. Bu köprüyü ve bu aziz toprağı vatanımızın her kısmı gibi hassasiyetle imar etmeğe ve inkişaf ettirmeğe mecburuz.”²⁸ Kaya 1935’te Trakya konusundaki düşüncelerini yineler: “... Trakya’yı kuvvetlendirmek mecburiyetindeyiz. Trakya bizim için hem İstanbul, hem Boğazlar meselesi demektir. Trakya, İstanbul, Boğazlar bizim elimizde olmazsa Türkiye Afgan gibi bir şey olur. Trakya’yı takviye için burasını iskân edeceğiz. On senede buraya en aşağı beş yüz bin nüfus yerleştireceğiz. Burası indelhace [icabında] kendi kendini müdafaa edebilir bir hale getireceğiz.”²⁹

2510 sayılı ve 14 Haziran 1934 İşkân Kanunu da doğrudan olmasa bile bazı maddeleri ile Trakya’nın askeri güvenlik bölgesi olarak dönüştürülmesi bakımından değerlendirilebilir.³⁰ Gereğesine bakıldığında yasa ile gerçekleştirilmek istenen amacın muhacirlerin ve aşiretlerin iskânı ile sınırlı kalmadığı görülmektedir. Yasa bir yandan “Türk kültürünü kuvvetlendirmek ve dil davasını” çözüme kavuşturmayı, öte yandan (İşkân Kanunu Muvakkat Encümen Mazbatası, 1934). “Türk kültürüne uzak kalmış olanları ... Türk kültüründe eritmek ve onları Türk oldukları için daha sağlam yurda bağlama[ny]” amaçlamaktadır.³¹ “İşkân Kanunu Muvakkat Encümen Mazbatası” bu amacı açıklıkla ortaya koyar. “Türkiye Cumhuriyeti de ancak gönül ve kafa birliği ile dil birliğini göz önüne alarak bir soyun tek çocuğı saydığı Türklüğün iç ve dış güçlerini birleştirip yükselterek her şeyi ancak bu büyük Türke bağlamayı kendisine ülkü ve amaç yapmıştır.”³² Başbakan Şükrü Kaya da yasanın kabulü sonrasında yaptığı konuşmada böylelikle Türkiye’nin “tek dille konuşan, bir

²⁷ Hüseyin Rahmi (Kaymakam), “Sulh Zamanında Casusluk”. *Askeri Mecmu*, (1930): 370.

²⁸ M. Çağatay Okutan, *Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009).

²⁹ Asım Us, *1930-1950 Hatıra Notları*, (İstanbul: Vakit Matbaası, 1966)’dan aktaran Balı, *1934 Trakya Olayları*, 365.

³⁰ İşkân Kanunu, Kanun No: 2510, Kabul Tarihi: 14.06.1934, *Resmî Gazete*, 21 Haziran 1934, Sayı: 2733.

³¹ Bilge Kağan Şakacı, “Türkiye’nin Göç ve İşkân Politikaları: 1934 Tarihli 2510 Sayılı İşkân Kanunu İncelemesi”. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 1/33 (2020): 44.

³² “TBMM İşkân Kanunu Lâyihası Muvakkat Encümeni Karar No 6”, Esas No. 1/335, 27 Mayıs 1934, *BMM Zabıt Ceridesi* Devre: IV, C: 23, İçtima: 3, 65 İnikat, 7 Haziran 1934.

düşünen aynı hissi taşıyan bir memleket” olacağını vurgularken muhacirlerin iskânı ile gerçekleştirilmek istenen temel amacı vurgular.³³ Yasa ile Kürt isyanları ile ilk onyılında büyük bir sınımayla başa çıkan Cumhuriyet tek kültürü benimseyen, tek dil konuşan bir ulus yaratmayı ulusal güvenliğini sağlamanın toplumsal koşulu olarak görmektedir. Bu güvenlik anlayışının özellikle sınır bölgeleri için geçerli olduğu uzun uzadıya açıklanması gerekmeyen bir olgudur.

Yasanın genel olarak iki boyutuyla Trakya'yı ilgilendirdiği görülür. İlk olarak yasanın 2. Maddesi uyarınca yapılan ayrıma göre, 1 ve 2 numaralı maddeler olarak adlandırılıp, “Türk kültürlü nüfusun tekasüfü [yoğunlaşması] istenilen yerler” ve “Türk kültürüne temsili istenilen nüfusun nakil ve iskânına ayrılan yerler” olarak tanımlanan bölgeler Trakya'nın tanımına uygun düşmektedir. Yasa, “Türk kültürlü nüfusun tekasüfünün” esas olarak bu bölgeye yerleştirilecek “Türk kültürlü muhacirler” ile sağlanmasını öngörür. Gerek 1934 öncesinde gerekse sonrasında Türkiye'ye yönelik göç hareketlerine bakıldığında muhacirlerin önemli bir bölümünün Trakya'ya yerleştirildiği görülür.

Yasanın Trakya'yı ilgilendiren ikinci boyutu ise 11. Maddenin a ve b fıkralarında belirtilen önlemlere bakıldığında görülür.

- a. Ana dili türkçe olmayanlardan toplu olmak üzere yeniden köy ve mahalle, işçi ve sanatçı kümesi kurulması veya bu gibi kimselerin bir köyü, bir mahalleyi, bir işi veya bir sanatı kendi soydaşlarına inhisar ettirmeleri yasaktır.
- b. Türk kültürüne bağlı olmayanlar veya Türk kültürüne bağlı olup ta türkçeden başka dil konuşanlar hakkında harsı, askerî, siyasi, içtimaî ve inzibatî sebeplerle, İcra Vekilleri Heyeti kararile, Dahiliye vekili lüzumlu görülen tedbirleri almağa mecburdur. Toptan olmamak şartile başka yerlere nakil ve vatandaşlıktan iskat etmek te bu tedbirler içindedir.

Trakya'nın askeri güvenlik bölgesine dönüşümü sürecinde en önemli gelişmelerden birisi de Türkiye siyasi tarihine “1934 Trakya Olayları” ya da “Yahudi yağması” olarak geçen olaylardır. Olaylar sırasında Kırklareli, Tekirdağ ve Çanakkale'de Yahudi yurttaşların konut ve işyerlerine yapılan ve resmi kurumların görmezden geldiği saldırılar sonucunda Trakya Yahudilerinin önemli bir bölümü Trakya'yı terk etmek zorunda kalır. Başlama biçimi ve gelişimine bakıldığında, olaylar Trakya'nın askeri güvenlik bölgesine dönüşüm sürecinin parçası olarak görülebilir.³⁴ Bu uygulamaları savunan çevreler için bir savaş durumunda düşman ile işbirliği yapmaya yatkın azınlıkların Trakya gibi bir sınır bölgelerinden uzaklaştırılmasından daha doğal bir önlem olamaz.³⁵

Bir kere 'Trakya nedir, Trakya da oturmak ne demektir?' Hiç düşünüyor muyuz? Trakya, kendimizi bildik bileli Türk vatanının en temel aksamından biridir. Yalnız son yarım asır zarfında bu muazzez [Şerefli] vatan parçası dört defa istila felaketi görmüştür. Memleketin başka kısımları hiçbir vakit böyle sekiz on senede bir düşman çizmeleri tarafından çizmemiştir. Ne vakit Türkiye'ye karşı bir harp açılrsa evvelâ zavallı Trakya, taarruza ve nihayet istilaya maruz kalır.

³³ TBMM Zabıt Ceridesi, 14 Haziran 1934, Devre: IV, Cilt: 23, İçtima: 3, s. 71.

³⁴ Ali Koldaş, Umut Dayıoğlu ve Mustafa Çıraklı, “The 1934 Thrace Incidents and the Attitude of the Turkish Press in the Framework of the Project for the Creation of a Turkish Nation-State”. *Journal Of Emerging Economies and Policy*, 6/2, (2021): 236-246.

³⁵ Bali, *1934 Trakya Olayları*, 38-39.

Böyle daima ateş altında bulunan bir vatan parçasında yerleşmek, tavattun etmek [yerleşmek], orayı ferdi çalışmalarla imar eylemek kolay bir şey midir, hatta mümkün müdür? Daha geçenlerde Edirne'nin yanı başında, hudut üzerinde koca bir içtima [toplantı] yaptılar, “Trakya bizimdir, Edirne bizimdir, Trakyayı mutlak alacağız!” diye terter tepindiler. Bu münasebetsiz nümayişlerin bizlerde husule getirdiği hayret ve endişe geçmeden bir Bulgar gazetecisi, Tefrik Rüştü Beye apaçık “Trakyayı tahkim edecek misiniz?” sualini sordu. Yalnız bu sual bile zavallı Trakya üzerine ne doymaz nazarlar müteveccih [yönelik] olduğunu ispata kâfidir. İstanbul’un binbir eğlenceli, binbir güzellikleri içinde yan gelip oturmak ve sonra üç beş tüccar ve esnafın gidip gelmesi gibi nihayet pek fazla ehemmiyeti haiz olmayan bir hadiseyi vesile ederek bar bar bağırarak kolaydır, fakat yarın o güzel Trakya beşinci defa bir tehlikeye maruz kalırsa bu yan gelip oturanların, bar bar bağırmanın içinde kaç kişi hudutlara koşup göğsünü düşmana itihaz eder, hele orada yalnız bol bol kazanıp yerli ahaliye iş yapmak imkânı bırakmayanlardan yine kaç kişi Trakya’nın müdafaası için bir damla kanını, hayır kanını değil, bir santim parasını feda eder? İşte biz de bu suali soruyoruz ve bu suale cevap verecek kaç baba yiğit çıkacağını da merakla bekliyoruz.

Bütün bu meseleler de, bu hadiselerde zavallı olan yalnız Trakyanın yerlisidir. Her an harp tehlikesine o maruzdur. Barut fiçilerinin üzerinde oturan odur, siyasi gürültüler yine onun başında patlar ve nihayet iktisaden de kendi toprağında bir lokma ekmek kazanıp yemesine bile müsaade edilmeyen de odur. Kazara bir gün akli başına gelip de “müsaade edin de kendi yurdunda biraz da ben kazanayım) deyince (haksızlık etme rahat otur) hitap ve itabına duçar [azarlamasına katlanmak zorunda] olan da yine odur.³⁶

1934 Trakya Olaylarına ilişkin anlatı ve tanıklıklarda bu önlemlerin uygulamaya nasıl yansıdığını gösteren örneklerle karşılaşmaktadır. Bu konuda en önemli belge Öngören’in Trakya gezisi sonrasında yazdığı rapordur.³⁷ 16 Haziran 1934 tarihli rapor Yahudi yurttaşların daima gözaltında bulundurulması gereken, güvenilmez, casusluğa eğilimli, devlet düşmanı, “kan emici”, “müstevli” [istilacı], “ecnebi aleti”, bir toplumsal kesim olarak göstererek Bulgaristan yanlısı olduklarını ileri sürer.³⁸ “Bütün Trakya (Yahudi alemi) Trakya topraklarının bir gün (Bulgaristan) istilasına maruz kalacağını düşünmekte ve böyle bir ihtimali kendi unsurlarına faide getirecek şekilde karşılamak istemektedirler. İşte bunun içindir ki Trakya (Yahudi)si bugünden Bulgarlığın meddahi ve taraftarıdır.”³⁹ Bölgedeki Yahudi varlığını “salgın”⁴⁰ olarak nitelendiren rapor Yahudilerin “Trakya’yı Filistin’e eş yapma” davası gütmekle suçlayarak “Yahudi meselesi” olarak adlandırdığı sorunun “en cezri [kökten] bir bir surette” çözümlenmesini önerir:

Yahudilerin Trakya'da Türkler lehine hiç bir hareketi görülmemiştir. Son aylar içinde teşekkül eden Kültür Cemiyetinin mesaisinde de samimiyet aramak asla doğru değildir. Bu müessise Büyük Türk İnkılabının akıllara hayret veren hızı karşısında kendi unsurlarının Türk unsuru içinde erimekten kurtarmak için kurulmuştur. Muhitin diline temessül [benzeme] Yahudinin birinci umdesidir [ilkesidir]. Asıl mesele muhitin kütürü içinde Yahudilik karakterini korumaktır. İşte

³⁶ Ebüziyya Zade, “Biraz da Trakyalıları Düşünsek”, *Zaman*, 13 Temmuz 1934’ten aktaran Bali, *1934 Trakya Olayları*, 24-25.

³⁷ Raporun tam metni için bakınız: “Trakya Umumî Müfettişliği” Edirne, 16 Haziran 1934”, Bali, *1934 Trakya Olayları*, 387-471.

³⁸ Trakya Umumî Müfettişliği, 406.

³⁹ Ibid., 397.

⁴⁰ Ibid., 430, 436.

Yahudi Kültür Birliği cemiyetinin kuruluşu bu gayeye ulaşmak içindir. Halkevleri ve Türk mektepleri gibi dil ve kültür veren milli müesseseler varken (Yahudi)liğin kendine mahsus bir kültür cemiyeti yaratmasında (ıfit oyunu) görmemek imkanı yoktur.

Trakya Yahudileri, Trakyayı Filistine eş yapma davasındadır. Trakyanın bütün iktisadi kaynaklarına elini uzatmış olan bu unsurun Trakya Türkünün kanını daha fazla emmesine müsaade etmemek Trakyanın inkişafı için en büyük ihtiyaçtır.

Yeni askeri messiseler kurulurken bu messiselerin bulunduğu garnizonlara, bütün askeri taahhütleri ele geçirmek için yeniden karar alan bu unsura Trakyadaki mülki ve askerî faaliyetlerimizi tamamen gizlemek mecburiyeti vardır.

Herşeyden evvel bu unsurun hiç bir casusluk ve hareket yapamayacak hale getirmek zaruridir.⁴¹

Otuзlu yıllarda Çanakkale Savaşlarını anma törenlerinin yerel düzeyin ötesinde ulusal düzeyde kutlanmaya başlaması da Trakya'nın güvenlik bölgesine dönüştürülmesi süreci ile birlikte düşünülebilir.⁴² 1932'den sonra anma törenleri bütün Türkiye'de Halkevleri tarafından düzenlenmeye başlar.⁴³ 18 Mart 1934'te Deniz Savaşları Zaferini kutlanması için düzenlenen törenlerin yanısıra 24 Nisan 1934'te Anzak çıkarmasını anmak için de öncekilerle karşılaştırılmayacak kadar geniş ölçekli bir tören düzenlenir.⁴⁴ Gazetelerde bir ANZAK gazisinin Atatürk'e gönderdiği Türk askerlerinin cesaretini öven mektubu yayınlanır.⁴⁵ Bunlara ek olarak 1960'da Őehitler Abidesinin açılışına kadar önünde törenlerin yapılacağı ilk anıtsal yapı olacak Mehmet avuş Anıtı da 1934'te Jandarma Er Okulu tarafından yenilenerek açılır.⁴⁶

Bu evrede Çanakkale Savaşlarına yönelik ilgi devlet katında gösterilen ilgiyle sınırlı kalmaz. Milli Türk Talebe Birliği [MTTB] 1933'ten başlayarak Çanakkale Savaşlarına yakından ilgilenmeye başlar.⁴⁷ Değişikliği yansıtan bir başka girişim ise Nihal Atsız tarafından gerçekleştirilen Çanakkale gezisidir. Atsız, Nejdet Sançar, Fethi Tevetoğlu gibi, aralarında adları sağ muhafazakr çevrelerde ne çıkacak olan, geleceğin Milli Eğitim Bakanı Tevfik Celal [İleri] gibi kişilerle birlikte 3 Ağustos 1933'te deniz yoluyla Çanakkale'ye gidip savaş alanlarını gezer. Atsız Çanakale Savaşlarının gerektiği gibi anılmadığını, savaş alanlarının “Gülcemal vapuruyla uzaktan bakarak” değil, karadan asker gibi

⁴¹ Ibid., 405-6.

⁴² Maria Bucur, “Edifices of the Past: War Memorials and Heroes in Twentieth-Century Romania”, Maria Todorova, ed. *Balkan Identities: Nation and Memory*, (New York: New York University Press, 2004) içinde s. 158-179; Celil Bozkurt, “Çanakkale Şehitleri Abidesi'nin İnşaati ve Türk Kamuoyundaki Yankıları”, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5, (2015) 79-94; Gencer zcan, ve zm Arzık-Erzurumlu, “Haunting Memories of the Great War: The Gallipoli Victory Commemorations in Turkey”. Hakan Yavuz ve Feroz Ahmad. Eds., *War and Collapse: World War I and the Ottoman State*, (Salt Lake City: Utah University Press, 2015), 1240-56.

⁴³ Tayfun Ulaş, “1930'lu Yıllar Türkiye'sinde Çanakkale Savaşları'nı Anma Etkinlikleri ve Halkevlerinin Rolü.” *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 13/18 (2015): 523-5.

⁴⁴ Abidin Daver, “Unutulmamak Lazım Gelen Bir Gün”, *Cumhuriyet*, 25 Nisan 1934.

⁴⁵ “Çanakkale'de Türk Şehamet ve Asaleti”, *Cumhuriyet*, 25 Nisan 1934.

⁴⁶ Bozkurt. “Çanakkale Şehitleri Abidesi'nin İnşaati”, 83; Zeynep E. Güler, “Bir Ulusal Hafıza Mekni Olarak Gelibolu Yarımadası”, Kerestecioğlu, İnci zkan ve Güven Gürkan zcan, eds. *Türk Sağı: Mtler, Fetişler, Düşman İmgeleri*. (İstanbul: İletişim. 2012), 307-344.

⁴⁷ “Milli Türk Talebe Birliği'nin Çanakkale Seyahati”, *Birlik*, 5 Kasım 1933'ten aktaran Rifat N. Bali, *1934 Trakya Olayları*, İstanbul: Kitabevi, 2008.

yürüyerek ziyaret edilmesi gerektiğini savunur. Gezi izlenimlerini *Çanakkale'ye Yürüyüş* başlıklı bir kitapta anlatan Atsız gençleri Çanakkale'ye çağırırken savaşa övgüler düzer: “Türk gençliği! Seni çağırıyoruz: Her yıl askerî yürüyüşle oraya git! Mertlik dersi al ve öç duygusu besle... Her şeyden önce asker olduğunu unutma! Mademki Türksün, askersin! Medenî hayattan bahsedene züppelere, barıştan bahsedene kansızlara, maziye inkâr eden namussuzlara inanma!”⁴⁸ Atsız ve arkadaşları gezi sırasında bakımlı ANZAK ve Fransız mezarlıkları ile kaderine terk edilmiş Türk mezarlıklarını karşılaştırır. Atsız Çanakkale Savaşlarında düşenlere “lâyık bir taş dikilememiş” olmasını anlayışla karşılamakta, ancak, Türk gençlerinin “yılda bir defa oraya gidecek kadar kendinde kuvvet de bulamıyor” olmasını sorgular.⁴⁹

Son olarak, Trakya'nın savunması sorununu çözmek üzere alınan askeri önlemler üzerinde durulabilir. Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak Trakya'nın nasıl savunulacağı konusu gündemdeki ağırlığını korur. Bu konudaki ilk somut girişim 1925'te düzenlenen Trakya Harp Oyunlarıdır. Buna karşılık Trakya savunması konusuna öncelik verilmesi otuzlu yılların ikinci yarısında başlar. 1935, 1936 ve 1937'de Trakya'da üç önemli manevranın gerçekleştirilmesi bölgeye verilen önemin açık bir göstergesidir. 1937 Trakya Manevraları büyük birliklerle yürütülmesinden başka ilk kez iki ayrı devletle birden savaşıma olasılığının sınanması nedeniyle öncekilerden ayrılır.⁵⁰

Trakya'nın tahkimatı bakımından bir başka gelişme ise 1935'te SSCB'den alınan tanklardan kurulan ilk Tank Taburunun Lüleburgaz'da konuşlandırılmasıdır.⁵¹ İlk tank taburunun Trakya'da konuşlandırılması bölgeye verilen önemi gösterir. Trakya'nın bir güvenlik bölgesi olarak tahkimi yolundaki girişimler Bulgaristan'ın tepkisine yol açmakta gecikmez. Türkiye'nin Lozan Anlaşması uyarınca sınırı boyunca 30 km. derinlikte bir şerit askerden arındırılmış statüsünü değiştirmeye çalıştığı gerekçesiyle Bulgaristan 7 Mart 1935'te Milletler Cemiyeti'ne başvurur. Başvuru ile birlikte Türkiye ile Bulgaristan arasında bir kriz yaşanmaya başlar. Türkiye 16-27 Ağustos 1937 tarihleri arasında düzenlenen Trakya manevralarında başta zırhlı araçlar olmak üzere SSCB'den edindiği yeni silahları sergiler. Trakya Manevraları Türk askeri düşüncesinde Trakya'ya yönelik yeni bir bakış açısının varlığını ortaya koymaktadır. Manevralara bütün Balkan ülkeleri gözlemciler gönderir. Bu manevralarda kullanılan senaryo uyarınca Meriç üzerinden Trakya'ya giren sarı kuvvetler Edirne'de durdurulmakta, bu duruma Midye/Kıyıköy'den yaptıkları çıkartma harekâtı ile karşılık veren mavi kuvvetler TSK'yı temsil eden kırmızı kuvvetler tarafından durdurulmaktadır.⁵²

1936'da imzalanan Montreux Boğazlar Sözleşmesi uyarınca Boğazlar bölgesinin, dolayısıyla Gelibolu Yarımadası gibi Trakya'nın Marmara'ya komşu kıyılarının askerden arındırılmış konumu değişir. Antlaşma ile Türkiye Boğazlar Bölgesine asker ve silah konuşlandırmak olanağına kavuşur. Böylelikle, Türkiye Trakya'nın bütününde tam egemenlik uygulayabilmek hakkına kavuşur. Trakya sınırları çevresinde oluşturulan 30 km. derinlikte askerden arındırılmış bölgelerin statüsü ise Türkiye'nin girişimi sonucunda Balkan Paketi üyeleri ile Bulgaristan arasında yürütülen görüşmeler sonucunda imzalanan 31 Temmuz 1938 tarihli anlaşmayla değiştirilir.⁵³ Dönemin Dışişleri Bakanı

⁴⁸ Nihal Atsız, *Çanakkale'ye Yürüyüş* (İstanbul: Arkadaş Matbaası, 1933).

⁴⁹ Atsız, *Çanakkale'ye Yürüyüş*, 8.

⁵⁰ Efe Güzeloğlu, “İstiklâl Harbi'nden Mekanize Savaşa: İki Savaş Arası Dönemde Türk Ordusunun Kara Doktrini ve Tartışmaları (1923-1939)”. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 41, (2022): 208.

⁵¹ Abdullâh Turhal, *'Seyyar Çelik Kale' Türk Ordusunun İlk Tankı: T-26 B.* (İstanbul: FNSS, 1971), 59

⁵² Turhal, *'Seyyar Çelik Kale'*, 70-3.

⁵³ Soysal, Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları, s.463

Tevfik Rüştü Aras'ın ifadesiyle “bu kararların tabii neticesi olarak Şarki Trakya'daki silahsızlandırılmış olan hudut mıntıkamız ordumuz tarafından işgal olun[ur]”.⁵⁴

Askerileştirilmeyi engelleyen sınırlamaların kaldırılmasından sonra Trakya'nın İstanbul'a savunma derinliği sağlayan bir askeri bölgeye dönüştürülmesi süreci son aşamasına ulaşır. Bu aşamada Trakya'da müstahkem mevkiilerin oluşturulması konusundaki tartışma yeniden gündeme gelir. Atatürk'ün bu tartışmalar sırasında savaşın insanlar tarafından yapıldığını, toprak altında bekleyen bir kuvvetin manevra kabiliyetini yitirip savaşı kaybedeceğini ileri sürerek Trakya'da Maginot Hattı'na benzer bir müstahkem mevkiin oluşturulması fikrine karşı çıkar.⁵⁵ Büyük bir olasılıkla Atatürk'ün ölümünün ardından yaklaşan savaşın yol açtığı endişelerle Trakya'da geniş ölçekli bir savunma sisteminin kurulması düşüncesi yeniden gündeme gelir. 1939'da *Türk Maginot*'su olarak adlandırılan *Çakmak Hattı*'nın inşaatına başlamasıyla Trakya artık tam anlamıyla bir askeri sınır bölgesi niteliği kazanır. Karadeniz'de *İğneada*'dan başlayıp, *Mahya Dağı-Demirköy*, Kırklareli, Edirne üzerinden Meriç'e uzanan *Çakmak Hattı* ile düşman kuvvetlerinin Bulgaristan ve Meriç vadisi ve Edirne üzerinden İstanbul'a gelen ana yaklaşma istikametinin kapatılması amaçlanır.⁵⁶ Kırklareli-Pehlivan köy-Uzunköprü hattında Türkiye'nin savaşa girme ihtimaline karşı denizden çıkarma yapılması muhtemel farklı kıyı bölgelerinde de koruganlar inşa edilir.⁵⁷ Bu savunma önlemleriyle birlikte Trakya tam bir askeri güvenlik bölgesine dönüşür. Altan Öymen anılarında Trakya'ya özgü savunma önlemlerini şöyle anlatır: “...Gerçi sınırın hemen gerisindeki Çakmak hattıyla onun arkasındaki Çatalca hattında geniş çapta direniş hazırlıkları yapılmıştı. Ama o direnişin kırılma ihtimaline karşı, gerilla savaşları da dâhil her türlü çareye başvurulacaktı. Tüm Trakya geniş cepheli bir savaş haline gelecekti...”⁵⁸

Ancak, bütün Trakya'yı boydan boya geçen bir savunma hattının mekanize Alman birliklerine karşı direnemeyeceği anlaşıldığında, Ordu *Çatalca-Demirkapı Hattı* olarak adlandırılan mevzilere çekilir. Şubat 1941'de verilen çekilme kararı, kış koşulları yüzünden zorlukla uygulanır. Bu döneme ilişkin anlatılarda çekilmenin askeri açıdan “fena” uygulandığına işaret eden ifadeler bulunur. *Terkos Gölü-Çatalca-Kayak-Dağyenice*, *Kestanelik* ve *Sazı* dereleri ile Marmara Kıyısında *Büyükçekmece* lagününün doğu kıyısı arasında uzanan *Çatalca-Demirkapı Hattı*'nın Balkan Savaşları sırasında Ahmet İzzet Paşa komutasındaki Osmanlı Ordusunun Bulgar Ordusunun İstanbul'a ulaşmadan önce tutunabildiği hat olması ilgi çekici bir durumdur.⁵⁹ Nisan 1941'de Alman Ordularının Yunanistan'ı işgal ederek Meriç boylarına yaklaşması üzerine sivillerin de Trakya'yı boşaltması için çeşitli önlemler alınır. Önlemler uyarınca İstanbul'da bulunan Harp Akademileri, Topçu Okulu, Süvari Okulu gibi kurumlar da dâhil olmak üzere bölgedeki askeri okul ve eğitim kurumları Anadolu'ya taşınır. Okullar 15 Mayıs 1941'de erkenden tatil edilir. Sivil halktan Anadolu'ya geçmek isteyenlere kolaylıklar tanınacağı açıklanır. Edirne ve civarındaki demiryolu

⁵⁴ Tevfik Rüştü Aras, “Şarki Trakya'da”, Tevfik Rüştü Aras, *Atatürk'ün Dış Politikası*. İstanbul: Kaynak, 2003, 115.

⁵⁵ Hikmet Özdemir, *Savaşta ve Barışta Kemal Atatürk*, Doğan Kitap, İstanbul 2019, 638 ve 620'den aktaran Salim Aydın, “İkinci Dünya Savaşı'nda Kıyı ve İç Hat Savunması: Çakmak Hattı (Büyükçekmece-Çatalca) Koruganları”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16/34, (2020): 393.

⁵⁶ Sabit Çetin, *İkinci Dünya Savaşı'nda İstanbul ve Trakya'da Alınan Tedbirler: Pasif Korunma ve Tabliye*. (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2008).

⁵⁷ Aydın, “İkinci Dünya Savaşı'nda Kıyı ve İç Hat Savunması”, 394-5 ve 405-6.

⁵⁸ Altan Öymen, *Bir Dönem Bir Çocuk* (İstanbul: Doğan, 2002) 255-6.

⁵⁹ İlhan Tekeli ve Selim İlkin, *Dış Siyaseti ve Askeri Stratejileriyle İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi*, I Cilt. (İstanbul: İletişim, 2013), 452.

köprülerinin atılması üzerine halk Trakya'yı boşaltmaya başlar.⁶⁰ İstanbul'un savunulamayacağı varsayımıyla saldırıyı boğazların Anadolu yakasında karşılayacak önlemlerle savunmanın ağırlık merkezi Batı Anadolu'ya kaydırılır.⁶¹ Böylelikle, Trakya'nın askeri sınır bölgesi olarak tahkım edilmesi çabaları sonuçsuz kalır.

SONUÇ YERİNE

Türkiye'nin Balkan Savaşları ile başlayıp I. Dünya Savaşı sonrasında sınırları kesinleşen Trakya otuzlu yılların ikinci yarısında Versailles düzeninin bozulmasıyla birlikte askeri sınır bölgesine dönüşür. Bu dönüşüme askeri nitelikte önlemlerin yanısıra bir dizi yasal karar ve uygulama eşlik eder. Bu karar ve uygulamalar önemli ölçüde otuzlu yıllar özgü Avrupa'da değişen savaş teknolojisi ve savunma doktrinleri ile yükselen etnik milliyetçi ideolojilerin etkisi altında alınmış önlemler olarak görülebilir.

Ankara 1933'ten sonra güvenliğine yönelik tehditlerin Batıdan geleceği varsayımıyla, Trakya ve Boğazların güvenliğini artıracak önlemler almaya yönelir. Bu evrede Trakya sınırları açısından en önemli gelişme Trakya ve Boğazlar bölgesinin en önemli ulusal güvenlik konusu olarak tanımlanmış olmasıdır. 19 Şubat 1934'te kurulan Trakya Umumi Müfettişliği ile Boğazları da kapsayan bütün bölge bir bakıma olağanüstü hal rejimi altına alınır. Bu çerçevede İstanbul ve Çanakkale Boğazlar bölgesini askerden arındıran LBS'nin yenilenerek Boğazlar bölgesinin yeniden askerileşmesi Ankara'nın birincil diplomatik hedefi haline gelir.

Bölgenin askeri sınır bölgesine dönüştürülmesi için Milletler Cemiyeti katında yapılan diplomatik girişimler ya da Trakya manevraları gibi askeri önlemlerin yanı sıra başta *Trakya Umûmî Müfettişliği*'nin kurulması gibi yönetsel kararlar ya da İskân Kanunu gibi yasal düzenlemeler gibi çok katmanlı uygulamalara da başvurulmuştur. Bu çerçevede değerlendirilmesi gereken bir başka uygulama, 1934 yaz aylarında Trakya şehirlerinde yaşayan Yahudi yurttaşlara yönelik saldırı ve yağma hareketleridir. Yahudi yurttaşların güvensizlik unsuru olarak görüldüğünü ortaya koyan olaylar otuzlu yıllarda Askeri sınır bölgelerinde güvenliğin ancak sözkonusu bölgelerin azınlık mensubu yurttaşlardan arındırılarak sağlanabileceği anlayışıyla uyumludur. Bu anlayışa göre, askeri bölge olarak Trakya'nın güvenliği ancak bölgedeki azınlıkların izlenmesi, denetlenmesi ve el verirse bölgeden uzaklaştırılması yoluyla sağlanabilir.

⁶⁰ Ibid., 460

⁶¹ Çetin, *İkinci Dünya Savaşı'nda İstanbul ve Trakya'da Alman Tedbirler*, 27.

KAYNAKÇA

Yayımlanmış Birincil Kaynaklar

“TBMM İskân Kanunu Lâyihası Muvakkat Encümeni Karar No 6”, Esas No. 1/335, 27 Mayıs 1934, BMM Zabıt Ceridesi Devre: IV, C: 23, İçtima: 3, 65 İnikat, 7 Haziran 1934.

TBMM Zabıt Ceridesi, 14 Haziran 1934, Devre: IV, Cilt: 23, İçtima: 3

İskân Kanunu, Kanun No: 2510, Kabul Tarihi: 14.06.1934, Resmi Gazete, 21 Haziran 1934, Sayı: 2733.

Araştırma Eserleri

“Çanakkale’de Türk Şehamet ve Asaleti”, Cumhuriyet, 25 Nisan 1934.

Abdullah Turhal, ‘Seyyar Çelik Kale’ Türk Ordusunun İlk Tankı: T-26 B. (İstanbul: FNSS, 1971)

Alexander Petukhov, ve Tatyana Kozhina. “The Problem of Administration of the Borderlands of the Russian Empire at the Turn of the 19-20th Centuries in the Teaching of Historical and Legal Disciplines.” *International e-Journal of Advances in Social Sciences*, 5/15 (2019)

Ali Koldaş, Umut Dayıoğlu ve Mustafa Çıraklı, “The 1934 Thrace Incidents and the Attitude of the Turkish Press in the Framework of the Project for the Creation of a Turkish Nation-State”. *Journal Of Emerging Economies and Policy*, 6/2, (2021)

Altan Öymen, Bir D6nem Bir Çocuk (İstanbul: Doğan, 2002) 255-6.

Baskın Oran, “Lozan Barış Antlaşması”, Baskın Oran, Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, (1919-1980) (İstanbul: İletişim, 2008)

Bilge Kağan Şakacı, “T6rkiye'nin G6ç ve İskân Politikaları: 1934 Tarihli 2510 Sayılı İskân Kanunu İncelemesi”. *Kamu Y6netimi ve Politikaları Dergisi*, 1/33 (2020) 44.

Celil Bozkurt, “Çanakkale Şehitleri Abidesi'nin İnşaatı ve Türk Kamuoyundaki Yankıları”, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5, (2015)

Cihan Kalem, “Başkentin İstanbul'dan Ankara'ya Taşınması Süreci: İç ve Dış Tepkiler, 1919-1930”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015)

Efe Güzeloğlu, “İstiklâl Harbi'nden Mekanize Savaş: İki Savaş Arası D6nemde Türk Ordusunun Kara Doktrini ve Tartışmaları (1923-1939)”. *Yakın D6nem T6rkiye Araştırmaları*, 41, (2022)

Gencer Özcan ve Mehmet Hacısalihoğlu, “Balkanlarda Yer İsimlerini Değiştirme Siyaseti: Avusturya, Yunanistan ve T6rkiye 6rnekleri”, Zeynep İskefiyeli, M. Bilal Çelik, ve Serkan Yazıcı, eds., *Türk Tarihinde Balkanlar C.II*. (Adapazarı: Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 2013)

Gencer Özcan, “Türk Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim: Balkanlar 6rneği” içinde Kemâli Saybaşılı ve Gencer Özcan, *Yeni Balkanlar Eski Sorunlar*. (İstanbul: Bağlam, 1997)

Gencer Özcan, ve Özüm Arzık-Erzurumlu, “Haunting Memories of the Great War: The Gallipoli Victory Commemorations in Turkey”. Hakan Yavuz ve Feroz Ahmad. Eds., *War and Collapse: World War I and the Ottoman State*, (Salt Lake City: Utah University Press, 2015)

Goltz, Paşa von der. *Genç T6rkiye'nin Hezimetini İmkân ve İtilası*. (İstanbul: Cemiyet Kütüphanesi, 1332/1916)

Hikmet Öksüz, “The Reasons for Immigration from Western Thrace to Turkey (1923-1950).” *Turkish Review of Balkan Studies*, 9, (2004)

- Hüseyin Rahmi (Kaymakam), “Sulh Zamanında Casusluk”. Askeri Mecmua, (1930)
- İlhan Tekeli ve Selim İlkin, Dış Siyaseti ve Askeri Stratejileriyle İkinci Dünya Savaşı Türkiye, I Cilt. (İstanbul: İletişim, 2013)
- İsmail Soysal, Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (I. Cilt 1920-1945). (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2000)
- İsmet İnönü, Hatıralar 2. Kitap. (Ankara: Bilgi, 1987)
- Joseph C. Grew, Lozan Barış Konferansının Perde Arkası (1922-1923). (İstanbul: Örgün, 2003)
- M. Çağatay Okutan, Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009).
- Maria Bucur, “Edifices of the Past: War Memorials and Heroes in Twentieth-Century Romania”, Maria Todorova, ed. Balkan Identities: Nation and Memory, (New York: New York University Press, 2004)
- Murat Burgaç “Trakya Umum Müfettişliği”, (Doktora Tezi, Eskişehir, 2010).
- Mustafa Budak. Misâk-ı Milli'den Lozan'a: İdealden Gerçeğe Türk Dış Politikası, 5. Basım, (İstanbul, Küre, 2014)
- Necmi İnal, “Türkiye Cumhuriyeti Trakya Kara Sınırları,” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2007)
- Nihal Atsız, Çanakkale'ye Yürüyüş (İstanbul: Arkadaş Matbaası, 1933).
- Rıfat N. Bali, 1934 Trakya Olayları, İstanbul: Kitabevi, 2008.
- Sabit Çetin, İkinci Dünya Savaşı'nda İstanbul ve Trakya'da Alınan Tedbirler: Pasif Korunma ve Tahliye. (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2008).
- Salim Aydın, “İkinci Dünya Savaşı'nda Kıyı ve İç Hat Savunması: Çakmak Hattı (Büyükçekmece-Çatalca) Koruganları”, Güvenlik Stratejileri Dergisi, 16/34, (2020)
- Tayfun Ulaş, “1930'lu Yıllar Türkiye'sinde Çanakkale Savaşları'nı Anma Etkinlikleri ve Halkevlerinin Rolü.” Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ, 13/18 (2015)
- Tevfik Bıyıklıoğlu, Trakya'da Milli Mücadele, I. Cilt. (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992)
- Tevfik Rüştü Aras, “Şarki Trakya'da”, Tevfik Rüştü Aras, Atatürk'ün Dış Politikası. İstanbul: Kaynak, 2003
- Ufuk Erdem, “İngiltere'nin Yeni Başkent Ankara'yı Kabullen(emeye)işi ve İngiliz Büyükelçilik Binasının İnşası”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6/5 (2017)
- Yunus Gökcalp Durmuşoğlu, “Ankara'nın Yeni Başkent Olarak Seçilmesi Fikrinin Ortaya Çıkışı”. Türk Dünyası Araştırmaları, 125/247, (2020)
- Zeynep E. Güler,. “Bir Ulusal Hafıza Mekânı Olarak Gelibolu Yarımadası”, Kerestecioglu, İnci Özkan ve Güven Gürkan Öztan, eds. Türk Sağ: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri. (İstanbul: İletişim. 2012)